

Література

1. Аркадьев М. Временные структуры новоевропейской музыки / М. Аркадьев. – [изд. 2-е, доп.]. – М., 1992. – 168 с.
2. Вайнберг С. Мечты об окончательной теории / С. Вайнберг. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
3. Гейзенберг В. Физика и философия. Часть и целое / В. Гейзенберг ; [пер. с нем.]. – М. : Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1989. – 400 с.
4. Герасимова-Персидская Н. Музыка. Время. Пространство / Н. Герасимова-Персидская. – К. : Дух і літера, 2012. – 408 с.
5. Герасимова-Персидська Н. Нові звучання – нові знаки: сучасна музика в історичному ракурсі / Н. Герасимова-Персидська // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського: Науковий журнал. – 2010. – №3 (8). – С. 39–46.
6. Горлинский В. Gravitation-Space / В. Горлинский. – Режим доступа : http://webkind.ru/text/5431532_m6734457p16238854_text_pesni_gravitation-space.html (дата звернення 08.10.2013)
7. Грин Б. Ткань космоса: Пространство, время и текстура реальности / Б. Грин ; [пер. с англ. / под ред. В. Малышенко и А. Панова]. – М. : Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2009. – 608 с.
8. Композиторы о современной композиции: Хрестоматия / [сост. Т. С. Кюрегян, В. С. Ценова]. – М. : Научно-издательский центр "Московская консерватория", 2009. – 356 с., нот.
9. Тукова І. Трактовка звука як фактор формування техніки музичної композиції / І. Тукова // Часопис Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського. – 2011. – № 1 (10). – С. 72–79.

УДК 391: 398.5 (477.8)

*Черніговець Олена Миколаївна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв*

ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИДОВИЩНО-ІГРОВИХ ФОРМ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ (на матеріалі Північно-Західного регіону України, друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)

У статті розглядається традиційна культура Північно-Західного регіону України другої половини ХІХ – початку ХХ ст., її ознаки та провідні чинники. Розкривається вплив традицій на функціонування видовищно-ігрових форм народної творчості (ігор, святкових і обрядових дійств, дитячих і молодіжних забав) та роль фольклору краю в їх структурно-жанровій, змістовній та художній основі.

***Ключові слова:** традиційна культура, Північно-Західний регіон, традиції, видовищно-ігрові форми, фольклор.*

***Черниговец Елена Николаевна.** Традиционная культура как основа функционирования зрелищно-игровых форм народного творчества (на материале Северо-Западного региона Украины, вторая половина ХІХ - начало ХХ вв.).*

В статье рассматривается традиционная культура Северо-Западного региона Украины второй половины ХІХ – начала ХХ в., ее черты и ведущие компоненты. Раскрывается влияние традиций на функционирование зрелищно-игровых форм народного

творчества (игр, праздников, обрядов, детских и молодежных забав) и роль фольклора края в их структурно-жанровой, содержательной и художественной основе.

Ключевые слова: традиционная культура, Северо-Западный регион Украины, традиции, зрелищно-игровые формы, фольклор.

Chernigovets Helena. Traditional culture as the basis of the game form entertainment and folk arts (based on the North-Western region of Ukraine, the second half of XIX – early XX centuries).

This article investigates the traditional culture of the North-Western region of Ukraine from second half of XIX till early XX century. Its characteristics and basic component – traditions, which have influenced on the functioning of spectacular and gaming forms of folk art: games, festive and ritual performances, fun for children and youth are examined there. The role of regional folklore is highlighted in structure and genre, content and artistic manner.

Key words: traditional culture, the North-Western region, traditions, spectacular and gaming forms, folklore.

Традиційна культура Північно-Західного регіону України другої половини XIX – початку XX ст. є унікальним явищем, яке відіграло важливу роль у культурно-мистецьких процесах та в розвитку видовищно-ігрових форм народної творчості, її видів, жанрів, художньої мови.

Регіональні особливості цієї культури сформувались історично і провідну роль відіграли суспільно-економічні (сільське господарство) та природні чинники (ліси, болота, озера, річки). Вони вплинули на формування типів поселень (села та невеликі містечка), світогляд, духовність, психологію, естетичні смаки населення та культурно-побутову сферу (звичаї, традиції, свята, обряди, фольклор, дозвілля). Відомий волинський краєзнавець О. Цинкаловський характеризував Волинь і Волинське Полісся як "край землеробства, тваринництва, садівництва, пасічництва, звичаїв, традицій, усної творчості, архаїчних пережитків" [28, 7].

Культурно-мистецька самобутність краю стала предметом дослідження М. Теодоровича, Р. Кирчіва, В. Бондарчика (специфіка традиційної культури), П. Чубинського, Л. Українки, В. Кравченка, В. Давидюка (ігровий фольклор), С. Безклубенка (теорія традиції), С. Килимника, В. Соколової, Т. Пархоменко (святкові традиції), К. Квітки, Ф. Колесси, С. Грици, Л. Кушлика (музичний фольклор), О. Ошуркевича, Н. Іванової, Ф. Герладжі (фольклорний театр), М. Полятикіна (танцювальне мистецтво). Однак піднята проблема залишається актуальною, що й обумовило мету публікації: простежити вплив традиційної культури на побутування видовищно-ігрових форм народної творчості в Північно-Західному регіоні України другої половини XIX – початку XX ст.

Традиційна культура Північно-західного регіону України – це культура сільського населення, яку складають матеріальні, соціонормативні та духовні чинники (традиції, звичаї, народна творчість, мистецтво, вірування), відзначає відомий дослідник Р. Кирчів [20, 6]. Видатний український фольклорист С. Грица називає народну культуру "дитинцем людської природи, осередком різних форм діяльності в синкретичній єдності праці, дозвілля, слова, музики, ритуалу, зверненої до всіх етапів життя людини... Їй властиві системність і циклічність просторово-часового руху, інваріантно-варіативні принципи розвитку, родово-видова диференціація та інтеграція" [5, 160].

Викладене вище підкреслює спорідненість традиційної культури регіону з соціальним та природним середовищем. Така культура орієнтована на збереження самобутності та культурної своєрідності. Соціальний аспект цієї культури характеризує те, що життєдіяльність етносу відбувається на основі звичаїв, традицій та нормативних установлень. Середовищні компоненти проявляються в іграх, забавах, обрядах, святкових дійствах, дозвіллі, фольклорі (тематика, жанрове розмаїття, сюжетно-змістова основа), культі природи, землі, дерев (дуба, берези, калини, верби, явора), квітів, трав, віруваннях в демонологічні істоти (відьми, лісовики, болотяники, очеретяники, русалки).

Традиційну культуру регіону характеризує постфігуративність, як тип її трансмісії (термін М. Мід) [14, 322]. Наступність в цій культурі залежить від одночасного проживання трьох поколінь, що сприяє передачі дітям архетипів певних культурних форм, в тому числі видовишно-ігрових. Це простежується в святах (їх учасниками є всі покоління родини), молодіжних вечорницях (в обряді охризування брали участь дідусь чи бабуся), дитячому епічному театрі (його дійовими особами були казкар і діти) тощо.

В них відсутній поділ на творців і споживачів цінностей, який свідчить, що традиційна культура є продуктом соціально-культурної діяльності багатьох поколінь етносу в локальному просторі і часі. Це безперервний процес творення – споживання, результатом якого є потужний пласт художньої культури регіонудругої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Відзначимо як її суттєву ознаку синкретизм православних і народних традицій, що проявились у культурах (святих, праці, хліба, сім'ї – роду, природи), формами втілення яких є (за Й. Гейзінгою) вистави, видовища, драматичні дійства [3, 57]. Зокрема, в різдвяно-новорічному святковому циклі побутовали народні та релігійні обряди (колядування, щедрування, вертеп, "Коза").

У нашому дослідженні підтверджена думка Л. Івлевої та Н. Сподарьової, що суттєвою ознакою традиційної культури є ігрова мова, яка реалізується у формі гри, обряду, свята, розваги, гуляння [8, 3; 24, 42].

Провідним чинником традиційної культури є традиція. В "Українському радянському енциклопедичному словнику" вона трактується як "елементи соціальної та культурної спадщини, що передаються з покоління в покоління і збережені у суспільстві чи в окремих соціальних групах довгий час, проявляються у вигляді усталених стереотипних норм поведінки, звичаїв, обрядів, свят, суспільних ідей, морально-етичних елементів".

Відомий український культуролог С. Безклубенко трактує традицію як "спадщину, духовний і культурний скарб народу, успадкування культурних надбань старших поколінь, органічне наслідування того, що визначає спосіб життя даного народу (етносу) [2, 221].

Цінною у цьому контексті є думка К. Хоруженко відносно сутності культурної традиції, що "є пам'яттю художньої культури, певним канонам, естетичною категорією" [27, 164]. До культурних традицій регіону другої половини ХІХ – початку ХХ ст., відносимо художні, святково-обрядові, молодіжні, дитячі. Український мистецтвознавець Н. Іванова відзначає, що "традиція сприяє виробленню своєрідних прийомів жанру, і є основою стильової єдності художнього твору" [9, 149].

Художні традиції знаходили своє втілення у драматичному дійстві, танці, пісні, музиці, поезії, тобто, якнайповніше пов'язані з фольклором. Його зв'язок з видовищним мистецтвом підтверджує П. Русін: "Фольклор завжди був перехрестям, де спліталися в єдине ціле побутові й художні потреби, праця, обрядово-магічне дійство та гра" [22, 32]. "Традиція у фольклорі, відзначає В. Анікін, передбачає наступність конкретних образів, сюжетів, стилю, творчих актів, які слідуєть його жанрово-стилістичній системі..." [1, 17]. Розглянемо її регіональні особливості в сфері побутування різних жанрів фольклору у видовищно-ігрових формах народної творчості.

Музичний фольклор займав особливе місце в сімейних (весілля, хрестини, новосілля) та календарних святах, молодіжних вечорницях та вулиці, народних гуляннях як композиційний, сюжетно-змістовий, емоційний, художньо-естетичний та видовищний компонент. Він був поєднаний зі словом, піснею, танцем, грою, що підтверджує Л. Кушлик у дослідженні українських музичних інструментів (дудка, сопілка, рожки, берестянка, скрипка, бубни, трещітка, гребінь, дзвіночки), які використовувались в театралізованих формах видовищ Західної України (обрядах колядування, народних виставах "Коза" і "Маланка", вертепних дійствах, молодіжних забавах) [12, 87–93].

Пісенний фольклор виконував у видовищних дійствах організаційно-дієву, естетичну, емоційну, ілюстративну, інформаційну та обрядову функції. Дослідники різних поколінь (Ф. Колесса, К. Квітка, Ю. Рибак) називають пісенну спадщину Волині і Полісся унікальним явищем народної культури. На думку С. Грици, в них простежується "стосунок творчого продукту до етнічного середовища, творчого індивідуума, ...модус мислення середовища, якому підпорядкована ситуативна прив'язаність фольклору" [15, 16].

Вона характерна і для емоційно-насиченого видовищного мистецтва – танцювального, яке надавало будь-якій ігровій формі динаміки, темпоритму, естетичних елементів, захоплювало дією. В регіоні побутували обрядові танці Коня та Кози в новорічних дійствах, хороводи (весняні, троїцькі, купальські), великодні гаївки, обтанцювання калини на Покрову, танці Андріївських вечорниць (з рогачами та калитою), горбатого діда у молодіжному дійстві "Водити рака", весільні танці (обтанцювання хлібної діжі, короваю, молодої, танці ряджених). Побутові танці ("Перетупи", "Волинська полька", "Марусина", "Дріботушки" (дослідження волинського хореографа М. Полятикіна) виконувались на молодіжній вулиці та народних гуляннях [21].

Танці-ігри-пісні "Перепілка", "Кострубонько", "Женчичок-бренчичок", "А вже весна", "Кривий танець", "Подольянка", "Зайчик" надавали видовищності дитячим забавам. Їх учасницею у Колодяжному на Волині була Леся Українка, а згодом вони доповнили її фольклорні записи [25, 30–44].

Епічний фольклор регіону (побутова та обрядова поезія, примовки, прислів'я, приказки, небилиці, казки, легенди, звуконаслідування, загадки, перекази) побутував у комунікативних формах, забавах, обрядах, святкових дійствах [16, 258–266]. Зокрема, на молодіжних вечорницях розважальну функцію виконували небилиці (жартівливі вірші), в обряді щедрування – віншувальна поезія, у весіллі – привітальні промови. Вплив образного слова відбувається шляхом інтонації, міміки, жестів, рухів виконавця.

Ігрові традиції регіону формувались в процесі історичного розвитку: від первісної ритуальної пантоміми мисливців і збирачів, обрядів поклоніння силам природи та богам, землеробських культів, календарних свят, виробничої діяльності, художньої творчості до соціально-побутових відносин в кожному епоху. У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. ігрову культуру краю склали ігри, обряди, святкові дійства, ігрові жанри народної творчості (танці, музика, драма, пісні, поезія), сюжетні забави та дитячий фольклор.

Ігри були самостійної формою, а також складовою дитячих та молодіжних забав, корелятивних форм (розваги – праця), обрядів, свят, драматичних дійств, народних гулянь. Їх розмаїття привернуло увагу експедиції в Західно-Руський край, очолюваної П. Чубинським, яка записала: а) дитячі ігри з піснями, рухливі, дівчачі та хлопчачі, мішані, сюжетні забавки ("Ласочка", "Сорока", "Печу, печу хлібчик", "Зайчику, зайчику", "Коні"); б) молодіжні весняні ігри, хороводи та драматизовані ігри "Володар", "Король", "Мак", "Просо", "Кострубонько", "Огірочки", "Хрещик", "Царенко", "Шум"; в) обрядові (весільні, русальні, купальські) та побутові ігри жартівливого характеру ("Жона та муж", "Нелюб", "Ворон", "П'яний син") [31].

Народні ігри Волині і Полісся цікавили Л. Українку, тому в її фольклорних записах знаходимо "Відьму", "Пускайте нас", "У залізного ключа", "Вовка", "У бобра", "Рак-неборак", "Козенятко", "Подоляночку", "Савка") [25, 103]. Дослідження народних ігор краю продовжують В. Давидюк (ігри подані у цій статті нижче), А. Терлецька ("Кривий танець", "Топчу ряст", "Довга лоза", "Танцювали миші"), Т.Черніговець ("Хованка", "Кіт і миші", "Гуси-Гуси", "Свинка", "Веретенце", "Квочка", "Палочка-виручалочка", "Яструб і курчата", "Хустинка" [29, 119–130].

Викладене вище свідчить про розмаїття ігрового фольклору як жанру народної творчості та первинної форми видовищної культури. Крім цього, він був основою обрядових і святкових дійств, розваг і забав, що функціонували в просторі традицій Волині і Західного Полісся. Розглянемо найбільш цікаві.

Серед них – Свята вечерея та обряди колядування (урочисті обходи дворів гуртами ряджених дітей та молоді, які виконували величальні пісні про народження Ісуса Христа, Матір Божу, Святих). Науковці відзначають їх регіональне розмаїття, що свідчить про глибокі духовні традиції Різдва. Молода рівненська дослідниця Т. Пархоменко прагне дослідити цей феномен через призму локальних інваріантів [19, 14–22].

Традицію колядувань в південних районах Волині доповнювали вертепні вистави. Їх дослідник – відомий етнограф О. Ошуркевич відзначав, "що на кінець ХІХ ст. у традиційній театральній-видовищній культурі Волині були відомі кілька редакцій вертепу": "живий" (виконували самодіяльні актори), вперше опублікований І. Франком з рукописного збірника 1791 р. та шопковий (на думку Й. Федаса, дослідника українського вертепу, він має польське походження). Його різновидами були: а) мімодрама, яку виконували ляльки під спів хору (описаний у 1897 р. В. Мошковим у м. Славути) [18, 7]; б) світлотіньовий (дія відбувалась в процесі руху паперових фігурок, що розміщувались на дисках за ширмою і їх було видно за рахунок підсвітки) (описаний І. Савицькою в с. Городок Рівненського

повіту) [18, 13]; в) шопковий з декорацією різдвяних ясельок, у якому роль колядників обмежувалась співом та віншуванням господарів [18, 11]. Вертепні дійства ставились у відповідності із релігійним сюжетом народження Сина Божого, а їх героями були: ангел, воїни, запорозький козак, дід, пастухи, циган, жид, цар Ірод, смерть, чорт, гості з-за Дніпра, Карпат, Буковини, Галичини, Волині) [18].

Різдвяні видовища регіону кін. XIX – поч. XX ст. доповнювала драма "Цар Ірод" (інша назва: "Король Ірод") у живому виконанні. Її сюжет аналогічний вертепному. О. Ошуркевич пов'язує їх походження з реформаційними ідеями, що прийшли із Заходу і знайшли відбиток у народнопобутовій культурі Волині [18, 6]. Тому вона є синтезом католицьких (про це свідчать дійові особи – королі, лицарі, малгожатка – молодиця) та православних традицій, що підтверджують записи у м. Горохові, Любомлі, с. Литовеж (українські персонажі драми повторюють вертепні, колядки та обрядова поезія належать до народної творчості краю [18, 11–13, 17, 20, 22].

На відміну від різдвяних, новорічні традиції в регіоні були пов'язані з народним побутом, господарською діяльністю, природним середовищем, архаїчними пережитками. Це підтверджує щедра вечерея та обрядовість щедрування. Дівчата виконували щедрівки під вікном, а мішані гурти ставили в хаті вистави "Коза", "Плуг", "Маланка", які Т. Липова відносить до ігрових форм фольклору [26, 139]. Новорічні вистави являли собою "синкретичне театралізоване дійство, яке розгорталась засобами музики, танцю, пісні, обрядової поезії, містило карнавальні елементи", підкреслює рівненський режисер Ф. Герладжі [4, 49].

Це підтверджує вистава "Кінь", яка побутувала у поліських районах Волині на Щедрий вечір (кінь в міфології поліщуків був пов'язаний з культурами родючості і предків). Вона розгорталась у відповідності з обрядовою піснею "Ой, там Василько коника водить" (у виконанні дівчат). Її сюжет передає виконання конем різних господарських робіт: плуга тягне, земельку оре, снопики звозить. Їх імітують, пританцьовуючи, під супровід музик група ряджених парубків у ролі Коня, поводиря, фершала, орача, чорта, діда, баби, коваля-цигана, наймитів. Часом до танцю приєднувалися господарі, після чого обдаровували коня міркою вівса, а щедрувальників – новорічними гостинцями [7]. Дана вистава побутувала в регіоні до 80-х років минулого століття, а в сучасних умовах репрезентується лише на фольклорних фестивалях.

Як бачимо, на території Волині і Полісся у другій половині XIX – на початку XX ст. побутували різні форми та жанри різдвяних і новорічних видовищ, в яких синтезувались народні, релігійні (католицькі і православні) та художні традиції.

Народні традиції яскраво втілились в обрядовості Масниці, що традиційно відзначалась на останньому тижні перед великим постом. На Волинському Поліссі Масницею називали опудало, зроблене зі збитих навхрест дрючків та одягнене в лахміття, яке молодь возила на санях з музикантами по вулицях. Потім її везли за село, де було підготовлене вогнище. Масницю ставили зверху і влаштовували розваги (грали ігри, танцювали). Кульмінацією дійства було її спалювання, підтверджує В. Соколова [23, 54].

Регіональною формою масничних видовищ була "Колодка". Її зміст складало прив'язування до ніг неодруженим парубкам колодки (поліна), що зо-

бов'язувало одружитися протягом року. За це вони виставляли дівчатам мого-рич і починалися веселі гуляння (дослідження П. Чубинського) [30, 13].

Масниця започатковувала обрядовість зустрічі весни. Першими її почи-нали діти, виходили на вулицю із жайворонками – обрядовим печивом, нанизу-вали їх на паличку та прив'язували на гілках дерев, або підкидали вгору і гукали "Жайворе, жайворе, прилети, прилети, весну-красну принеси!". Старші дівчата ходили по селу і співали веснянки, підтверджує волинський етнограф В. Давидюк) [6, 13]. В.Соколова відзначає, що в кін XIX ст. зустріч весни втра-тила обрядове значення і перетворилась на забаву [23, 77]

Видовищний характер мали великодні забави та гуляння. За традицією вони відбувались на сільському майдані. Діти грали "Хруща", "У реда", "Котил-ку", "Плетінку", "Бовтуна", співали веснянки та водили хороводи "Кривий та-нець", "Заїнька", "Весна-весняночка" [6, 102–106]. Молодь справляла першу вулицю (форма дозвілля у весняно-літній період), яку описав С. Килимник: "У неділю святочно одягнені дівчата та парубки сходились - на "вулицю". З при-ходом сільських музик відбувались танці, співи, ігри (Крутяк", "Дрібульки", "Володар", "Зайчик"). Батьки і старші люди сходились сюди, щоб помилуватись з гарних танців та веселих молодечих пісень" [10, 161–162].

В межах великодніх традицій побутовували на Волині та Поліссі волочобні (волочільні) обряди. За описами П. Чубинського, у великодній понеділок відбу-вались святкові відвідування дітьми повивальної бабусі, родичів, священика та поміщика свого села, приносячи в дарунок "волочільне" – пшеничний калач і крашанки [30, 34]. Своєї черги, вони теж обдаровували дітей гостинцями. Інші за формою та сюжетом обряди описав П. Шейн у 70–90-х рр. XIX ст. на терито-рії Білорусі та Чернігівщини. В цих обрядах брали участь групи волочобників – парубків чи чоловіків (ватага, починальник, скоморохи, музики, міхоноша), які обходили двори з вітаннями [23, 124]. У 70-рр. XX ст. волочобну традицію в ре-гіоні описав О. Ошуркевич. Це були відвідування хрещеними батьками своїх похресників з даруванням паски, крашанок, цукерок [17, 278–287]. Такими вони побутують до сьогоднішнього дня, а їх вивчення продовжує молодий мистецт-вознавець Ю. Рибак в селах верхньоприп'ятської низовини.

Величні видовищно-ігрові дійства відбувались на зелені свята – час він-шування природи та єднання з нею. За звичаєм поліщуки прикрашували хати та двори гілками дуба, клена, ясена, долівка та вулиця встелялись лепехою. З об-рядових дійств побутовували завивання берези, "Ляля", проводи русалок [10, 364–365, 367, 373], дитячі забави [6, 35–37] та "Водіння куста". Зупинимось на ньо-му детальніше, оскільки це феноменальне явище видовищної культури всього слов'янського світу.

Вперше цей обряд на Білоруському Поліссі записав у 1871. р. П. Бессонов, а через століття в с. Сварицевичі Дубровицького р-ну на Рівненщині аналогічний від-найшла С. Кітова (1972) [11]. Прийшовши із дохристиянської доби, це обрядове дій-ство побутує до сьогодні. В ньому беруть участь три групи виконавців: діти, молоді дівчата і старші жінки. Зранку гурти йдуть до лісу одягтися в костюми з листя клена та вінки з лугових і лісових квітів. По обіді повертаються в село і кустують в кожно-му дворі – вітають господарів з літом (співають пісень та віншують). Спершу дитя-

чий куст, потім молодіжний а насамкінець – жіночий. Двори і вулиці села перетворюються на видовищний простір, який набирає драматургічних функцій.

Купальські гуляння завершували молодіжну ігрову традицію першої половини року. Вони відбувались біля води, де розкладалось вогнище та прикрашалось обрядове дерево Марена. Навколо них дівчата водили хороводи, пускали вінки на воду, стрибали через вогонь молоді пари, а опівночі найбільш сміливі йшли до лісу шукати квітку папороті. Регіональні особливості купальських гулянь в Західному Поліссі виявляються в тому, що їх обов'язковим учасником була "відьма", як основний демонологічний персонаж (її роль виконував переодягнений хлопець), відзначає В. Давидюк [6, 41].

Вечорниці започатковували осінньо-зимові видовищно-ігрові форми молодіжного спілкування та дозвілля. В поліських селах вони починались на Здвиження чи Покрову. На перших відбувався обряд "охризування" (прийом дівчат та парубків, які досягли повноліття до молодіжних громад) (дослідження С. Шевчука) [13]. Буденні вечорниці носили корелятивний характер, дівчата і хлопці виконували якусь роботу (вишивали, пряли, виготовляли дрібний реманент), спілкувались, співали, жартували. Недільні були розважальними, з піснями, небилицями, танцями та музиками (у піст їх не запрошували). Грали "Долоні", "Шапку", "Хустинку", "Сусідку", "Нічку" [6, 73–74].

Серед святкових відзначимо андріївські, у композиції яких були дівочі ворожіння та обрядове дійство "Калита" (від назви обрядового хліба та характеру дії з ним – калатати). Його обтанцьовували, тримаючи над головами, йдучи за рухом сонця. Потім підвішували під стелю і хлопці "їдучи" на кощобі, підстрибували, намагаючись відкусити її. Дівчата супроводжували обряд піснею "Ой на горі жито, сидить зайчик" та мазали сажею тих, хто не вкусив, підкреслює Т. Пархоменко [19, 105].

Таким чином, традиційна культура Північно-Західного регіону України другої половини. ХІХ – початку ХХ ст. була основою збереження, розвитку та функціонування видовищно-ігрових форм народної творчості (обрядових та святкових дійств, дитячих та молодіжних ігор і забав). В них віддзеркалились регіональні риси цієї культури: її ігровий характер, відсутність поділу на творців та споживачів цінностей, спорідненість з побутом, природним середовищем, господарською діяльністю, святковим календарем і звичаями.

Провідним чинником традиційної культури були і залишаються традиції – засоби успадкування культурної спадщини новими поколіннями. Розвиток видовищно-ігрових форм відбувалися в межах художніх, святкових, дитячих та молодіжних традицій. Вони сприяли збереженню їх локальних рис, жанрового розмаїття, сюжетно-композиційної побудови, ігрових ролей виконавців і глядачів, художньо-образної мови та видовищних прийомів.

Література:

1. Аникин В. П. Теория фольклорной традиции и ее значение для исторического исследования былин / В. П. Аникин. – М. : МГУ, 1980. – 331 с.
2. Безклубенко С. Д. Теоретико-методологічні засади етнокulturології / С. Д. Безклубенко // Методологічні проблеми культурної антропології та етнокulturології : Зб. наук. праць / Б. А. Головка, С. Д. Безклубенко, В. П. Капелюшний, А. О. Ручка, Г. П. Чміль. – К. : Інститут культурології НАМ України, 2011. – С. 191–231.

3. Гейзінга Й. *Homoludens* / Й. Гейзінга. – К. : Основи, 1994. – 250 с.
4. Герладжі Ф. П. Режисура театралізованих видовищ, народних свят і обрядів : навч. посіб. / Ф. П. Герладжі. – Рівне : Ліста, 1997. – 142 с.
5. Грица С. Й. Час і простір у фольклорі, його стратифікація у зв'язку з етнографічним районуванням України / С. Й. Грица // Українська художня культура : навч. посіб. [за ред. І.Ф. Ляшенка]. – К. : Либідь, 1996. – 416 с.
6. Давидюк В. Ф. Поліська дома / В. Ф. Давидюк. – Рівне : Волинські обереги, 2003. – Вип. II. Весна. – 174 с.
7. Записано Т.І. Черніговець у 1982 р. в с. Видерта Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. від Шумика Є.Г. 1900 р.н.
8. Зрелищно-ігрові форми народної культури / Сб. статей [отв. ред. и сост. Л. М. Ивлева]. – Л. : Искусство, 1990. – 236 с.
9. Іванова Н. О. Театрально-видовищна культура і фольклор / Н. О. Іванова // Мистецтво і етнос: зб. наук. праць ІМФЕ ім. М.Рильського. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 141–173.
10. Килимник С. Т. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / С. Т. Килимник. – К. : Обереги, 1994. – Кн. 2. – 524 с.
11. Кітова С. Водіння Куста на Поліссі / С. Кітова // Народна творчість та етнографія. – 1972. – № 3. – С. 24–26.
12. Кушлик Л. Українські народні музичні інструменти в театральних формах народно-музичної творчості / Л. Кушлик // Музика та дія в традиційному фольклорі : зб. наук. доповідей Міжн. наук.-прак. конференції (12. 02. 2001р) [упор. В. Коваль]. – Львів : ЛДМА ім. М. Лисенка. – 2001. – С. 87–93.
13. Матеріали особистого архіву С. І. Шевчука.
14. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. – М. : Наука, 1988. – 432 с.
15. Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського [упор., вступ. ст., пер. з польс. С. Грици]. – К. : Музична Україна, 1995. – 432 с.
16. Общественный семейный быт и духовная культура населения Полесья [отв. ред. В.К. Бондарчик, Р.Ф. Кирчив]. – Минск : Наука и техника, 1987. – 375 с.
17. Ошуркевич О. Релікти волочібних звичаїв на Західноукраїнському Поліссі / О. Ф. Ошуркевич // Полісся: мова, культура, історія : Матеріали міжнародної наукової конференції. – К. : ІЕФМ ім. М. Рильського, 1996. – С. 240–248.
18. Ошуркевич О. Ф. Різдвяний вертеп на Волині / О. Ф. Ошуркевич. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 48 с.
19. Пархоменко Т. П. Календарні звичаї та обряди Рівненщини / Т. П. Пархоменко. – Рівне : Видавець Олег Зень, 2008. – 200 с.
20. Полесье. Материальная культура [отв. ред. В. К. Бондарчик, Р. Ф. Кирчив]; [Львовское отделение ИИФЭ им. М. Рильского]. – К. : Наукова думка, 1988. – 448 с.
21. Полятикін М. Народі танці Волині і Волинського Полісся / М. Полятикін. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 102 с.
22. Русін М. Ю. Фольклор: традиції і сучасність / М. Ю. Русін. – К. : Либідь, 1991. – 100 с.
23. Соколова В.К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев, белорусов XIX – нач. XX в. / В. К. Соколова. – М. : Наука, 1979. – 285 с.
24. Сподарева Н. И. Традиционная культура: виды, пути развития / Н. И. Сподарева. – К. : Магістр, 1997. – 144 с.
25. Українка Леся. Зібрання творів у 12 томах. – К. : Наукова думка, 1977. – Т. 9. – 430 с.
26. Українська художня культура : навч. посіб. [за ред. І.Ф. Ляшенка]. – К. : Либідь, 1996. – 416 с.
27. Хоруженко К. М. Культурологія / К. М. Хоруженко. – Ростов-на-Дону, 1997. – 542 с.
28. Цинкаловський О. М. Стара Волинь і Волинське Полісся / О. М. Цинкаловський. – Вінніпег, 1984. – Т. I. – 599 с.
29. Черніговець Т. І. Народні дитячі ігри Рівненського Полісся / Т. І. Черніговець // Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся : зб. наук. праць [упор. В. П. Ковальчук]. – Рівне : Перспектива, 2003. – Вип. IV. – С. 119–130.

30. Чубинский П. П. Календарь народных обычаев и обрядов / П. П. Чубинский. – К. : Музична Україна, 1993. – 79 с.
31. Чубинский П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. – СПб., 1872. – Т. 3. – 486 с.

УДК 78:7.079(477)

*Сичова Олена Віталіївна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв*

ТИПИ МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ І КОНКУРСІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У даній публікації запропоновано класифікацію сучасних українських фестивалів за їх кількісними та якісними характеристиками: місцем проведення, періодичністю, орієнтованістю на певні види мистецтва або синтетичністю ("фестиваль мистецтв"), певними жанрами й напрямками, статусом (міжнародні, всеукраїнські, регіональні), засновниками й джерелами фінансування, складом учасників, наявністю або відсутністю конкурсної складової.

Ключові слова: фестивалі, фестиваль мистецтв, конкурс.

Сичова Елена Витальевна. Типы художественных фестивалей и конкурсов в современной Украине.

В данной публикации предложена классификация современных украинских фестивалей по их количественным и качественным характеристикам: месту проведения, периодичности, ориентированности на определенные виды искусства или синтетичности ("фестиваль искусств"), определенным жанрам и направлениям, статусу (международные, всеукраинские, региональные), учредителям и источникам финансирования, составу участников, наличию или отсутствию конкурсной составляющей.

Ключевые слова: фестивали, фестиваль искусств, конкурс.

Sychova Olena. Types of art festivals and contests in modern Ukraine.

The article considers possibility to group modern Ukrainian festivals after their quantitative and qualitative characteristics: venue, periodicity, orientation on certain arts or synthetism ("Festival of Arts"), certain genres and directions, status (international, national, regional festivals), founders and funding sources, composition of participants, presence or absence of the competitive component.

Key words: Festivals, art festival, contest.

Мистецькі фестивалі і конкурси нині стали важливою складовою соціокультурного простору сучасної України. Це культурне явище не лише певним чином відбиває стан художньої культури, а й, своєю чергою, є потужним чинником культуротворчих процесів. Фестивалі проводяться в різних населених пунктах нашої держави – від столиці до малих міст і селищ, і мають при цьому різні кількісні та якісні характеристики.

Вивчення мистецьких фестивалів нині здійснюється представниками різних галузей гуманітарних наук – музикознавцями (С. Зуєв, В. Романко, О. Ущипівська,